

УДК 37.034:378.147

DOI: 10.32342/2522-4115-2024-1-27-5

І.О. КРАСЮК,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва,
Криворізький державний педагогічний університет (м. Кривий Ріг)

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА – ОСНОВА ПРОДУКТИВНОСТІ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розглянуто ресурсні можливості морально-етичного потенціалу майбутніх педагогів як запоруки продуктивності їх підготовки до творчої професійної діяльності; конкретизовано сутність, зміст, структуру, основні характеристики цього складного феномену, який трактується як інтегроване особистісне утворення, що об'єднує в собі в органічному взаємозв'язку професійні морально-етичні погляди, професійну спрямованість психічних процесів на взаємодію і спілкування, педагогічний оптимізм і демократизм, моральні зусилля й дії щодо вдосконалення морально-етичної сфери майбутнього педагога й забезпечення позитивних результатів у професійній сфері. Встановлено, що ці показники морально-етичного потенціалу особистості позитивно впливають на продуктивність професійної підготовки майбутніх педагогів у випадку, якщо вони досягають цілей у розвитку морально-етичних якостей і професійному вдосконаленні.

Цей потенціал має складну структуру, що охоплює взаємопов'язані компоненти, серед яких: мотиваційний – позитивне ставлення до людей і моральних норм, які регулюють їх поведінку в житті та діяльності; морально-орієнтаційний – знання моральних норм і етики поведінки стосовно правил, що прийняті в суспільстві, вимог до особистості професіонала та його дій і вчинків; етико-операційний – опанування морально-етичним досвідом у професійно-педагогічній сфері діяльності; вольовий – самоконтроль, управління власною поведінкою щодо дотримання морально-етичних норм у ході педагогічної діяльності; контрольо-оцінний – самооцінка власних дій у трансформації морально-етичних норм, поведінки та під час вирішення педагогічних проблем.

Розроблено й апробовано практикум «Секрети педагогічної етики», спрямований на формування зазначених компонентів морально-етичного потенціалу майбутніх педагогів, підтверджено його результативність.

За результатами дослідження зроблено висновок про те, що морально-етичний потенціал слугує ефективним засобом виконання професійних функцій, виявлення морально-етичної позиції, гуманності, етичних дій і вчинків, педагогічного такту й професійно-педагогічної етики вчителя. Його формування має розглядатися як стрижневе завдання професійно-педагогічної підготовки.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні педагоги, морально-етичний потенціал, особистісний ресурс, технології, формування морально-етичного потенціалу, педагогічні умови.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Ускладнення вимог до вчительської праці й особистості педагога, його морально-етичного потенціалу, рівня морально-інтелектуального й духовного розвитку актуалізує проблеми морально-етичного ґатунку, розроблення змісту, структурних компонентів, методичних основ використання цього складного особистісного утворення як важливого ресурсу забезпечення продуктивності підготовки педагогів до гуманної й особистісно орієнтованої професійно-педагогічної діяльності, формування толерантно-гуманної особистості. Нині актуалізованою є потреба в комплексному морально-професійному вихованні, що зацентро-

вує на єдності морально-етичного й загально-психологічного розвитку особистості майбутнього педагога. При цьому значущим чинником є не механічне об'єднання моралі й психіки, а цілісне формування моральної і психологічної сфер особистості. Показником такої єдності є морально-етичний потенціал, який інтегрує у своєму змісті моральні та психологічні властивості та якості професійної спрямованості. В умовах нестабільності, складної геополітичної й соціальної ситуації особливо важливим є посилення виховних аспектів морально-професійної підготовки майбутніх педагогів, формування їх морально-етичного потенціалу. Водночас, як показує огляд першоджерел, цей аспект не отримав необхідної уваги в педагогічній практиці, наслідком чого є неготовність випускників педагогічних університетів використовувати свій морально-етичний потенціал для продуктивного вирішення педагогічних проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен особистості перебуває у полі посиленої уваги філософів, соціологів, психологів і педагогів у від домодерної (становлення й розвиток знання про особистість), модерної (становлення концепцій) до постмодерної (розвиток концепцій) доби. Певний інтерес у цьому контексті становлять праці Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Максименка, В. Рибалки, С. Рубінштейна. У їх працях особистість розглядається як певне поєднання психічних властивостей: спрямованості, рис темпераменту й характеру, здібностей, особливостей психічних процесів [В.В. Рибалка, 2007].

Практичний інтерес стосовно розв'язання обраної проблеми становлять праці зарубіжних представників гуманістичної психології – Г. Айзенка, Р. Бернса, Р. Кеттела та інших, у яких розкривається сутність гуманістичного підходу до навчання та виховання особистості; а також дослідження таких представників класичної психології, як У. Джеймса, П. Жане, Ж. Піаже, які з часом визначили передумови виникнення особистісного підходу в педагогіці. Праці М.К. Клемент [М.С. Clement, 2018] і М.М. Кеннеді [М.М. Kennedy, 2016] акцентували увагу на використанні ресурсних можливостей освітнього процесу. Основні положення особистісного підходу розробляли Г. Балл, І. Зязюн, Г. Костюк, О. Пехота, В. Семиченко [Г.О. Балл, 2007]. Проблема якості професійної підготовки педагога обговорюються в межах питань теоретичних засад підготовки вчителя в системі безперервної педагогічної освіти (В. Андрущенко, І. Бех, Н. Гузій, Т. Довга, М. Євтух, Л. Кондрашова, В. Луговий, В. Моляко та ін.) [О.О. Лаврентьєва, 2019].

В умовах нарощування кризисних явищ, зокрема порушення урівноважених, гуманних стосунків між державами і людьми, піднесення й культивування грубої сили, агресії й насилля, актуалізується проблема збагачення морально-етичного потенціалу людей засобами освіти. Цільову функцію освіти вбачаємо в трансляванні загальнолюдських цінностей, збагаченні морально-етичного досвіду поведінки і спілкування між людьми, розвитку людини як соціального суб'єкту.

Аналіз стану наукової розробленості проблеми формування професійного образу сучасного педагога, а також оцінка ступеня сформованості його морально-етичного потенціалу як важливої ланки його педагогічного професіоналізму дає змогу зазначити, що поряд із певними успіхами щодо розв'язання окремих аспектів цієї проблеми досягнутий рівень не можна вважати задовільним.

Метою статті є обґрунтування морально-етичного потенціалу особистості як особистісного ресурсу забезпечення продуктивності професійної підготовки майбутніх педагогів до педагогічної діяльності і шляхів його формування в умовах університетської освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток і професійне становлення особистості має свої закономірності, характерні властивості та якості, які визначають ресурсні можливості майбутнього педагога. Психічна природа людини – це сукупність суспільних стосунків, які є функціями особистості, динамічними частинами її структури. Перенесення зовнішніх соціальних стосунків між людьми є основою становлення особистості [В.В. Рибалка, 2007].

Морально-етичний потенціал особистості розглядається сьогодні вченими як складна, нелінійна, відкрита й самоорганізована система:

а) складне утворення із багатоплановою та багаторівневою структурою якостей, властивостей, настанов, які надають можливість ефективно спілкуватися, взаємодіяти, позитивно впливаючи на продуктивність діяльності;

б) така, що створює морально-психологічний настрій, психологічний комфорт, є механізмом раціональної взаємодії, спілкування й успішної діяльності;

в) інтегративна властивість, що стимулює вияв морально-етичних цінностей, які виконують стабілізаційний ефект, а з іншого боку – динамічний момент у культивуванні морально-етичних можливостей особистості в реалізації її моральних настанов і поведінки;

г) якість, що забезпечує домінування певної системи ціннісних орієнтацій [С.В. Сапожников, 2023].

Морально-етичний потенціал особистості – це складне особистісне утворення, що об'єднує в органічному взаємозв'язку професійні морально-етичні погляди, професійну спрямованість психічних процесів на взаємодію і спілкування, педагогічний оптимізм і демократизм, моральні зусилля й дії в удосконаленні морально-етичної сфері майбутнього педагога й забезпеченні позитивних результатів у професійної праці.

Морально-етичний потенціал впливає на гуманістичну спрямованість світосприйняття, дій і вчинків особистості, її здатності до саморозвитку морально-етичної сфери. Його багатомірність слугує важливим ресурсом професійного становлення майбутнього педагога, який має резервні можливості задля забезпечення мотиваційно-творчої активності, морально-етичної спрямованості дій, розуміння внутрішнього світу учня / студента, системи його моральних цінностей, а також у готовності сприймати його як автономну, незалежну від інших реальність [М.М. Кондрашов, 2019].

Морально-етичний потенціал є механізмом моральної свідомості, устремління в майбутнє, вироблення ціннісних мотивів поведінки. Етичний бік цього складного утворення – це спрямованість на довіру, відкритість, готовність до діалогу, що дозволяє перетворювати негативний досвід на позитивний особистісний ресурс, усвідомити необхідність морально-ціннісного ставлення до світу, людей і самого себе. Його основою є морально-етичні дії, прийоми спілкування, встановлення контактів між людьми. Внутрішніми механізмами таких контактів є емоційне й інтелектуальне спів-переживання, спів-мислення, взаємодія, сформовані на підґрунті морально-етичних норм і правил поведінки [І.Д. Бех, 2018].

Морально-етичний потенціал майбутніх педагогів як особистісне утворення об'єднує адаптивні здібності, зокрема опанування морально-етичними основами, що регулюють стосунки між людьми, вміння діяти згідно з морально-етичними нормами й регулювати власну поведінку щодо них при вирішенні педагогічних проблем.

Морально-етичний потенціал як складне особистісне утворення має складну структуру, що об'єднує взаємопов'язані компоненти: *мотиваційний* – позитивне ставлення до людей і моральних норм, які регулюють їх поведінку в житті та діяльності; *морально-орієнтаційний* – знання моральних норм і етики поведінки стосовно прийнятих у суспільстві правил, вимог до особистості та її дій і вчинків; *етико-операційний* – опанування морально-етичним досвідом у професійно-педагогічній сфері діяльності; *вольовий* – самоконтроль, управління власної поведінкою у контексті дотримання морально-етичних норм у ході педагогічної діяльності; *контрольно-оцінний* – самооцінка власних дій згідно з морально-етичними нормами, поведінки та шляхів вирішення педагогічних проблем.

Морально-етичний потенціал – це динамічне явище, проте він залишається без суттєвих змін у разі, коли відсутня мета його розвитку, коли не етичні норми поведінки не закріплюються, не відбувається саморегуляція студента в освітньому процесі, не встановлюються гуманістичні стосунки в системі «викладач – студенти», не приділяється увага формуванню морально-етичної свідомості, мотивів, настанов, поведінки щодо збагачення морально-етичного багажу майбутніх педагогів.

Розвиток морально-етичного потенціалу майбутнього педагога – це процес поетапної інтеріоризації професійно-моральних основ і професійно-етичної поведінки та способів її досягнення відповідно до сучасних професійно-моральних ідеалів. Своєю чергою, усвідомлення основ морально-етичної поведінки і способів її досягнення створює у свідомості майбутнього педагога орієнтовну основу на кшталт професійно-етичного еталону-зразку. Педагог має знати не тільки зміст своєї предметної галузі, але й той розумовий і моральний ідеал, до якого він обов'язково наближує своїх вихованців [N.M. Kondrashov, et al., 2021].

На формування морально-етичного потенціалу майбутніх педагогів впливає низка факторів: *соціальний* (людина живе й діє за морально-етичними законами і правилами сус-

пільства), *практичний* (розв'язання всіх проблем на основі морально-етичних норм і правил), *теоретичний* (збагачення й оновлення морально-етичного багажу в контексті змін, що мають місце в суспільстві). Збагачення цього потенціалу реалізується через розвиток таких якостей особистості, як-от: відповідальність як моральну позицію і мотиви етичної поведінки; педагогічна вимогливість – лінія поведінки, яка не допускає догматизму, формалізму, деспотизму в професійних діях педагога; товарицькість і комунікабельність – адекватна форма впливу та врахування характеру відповідної реакції на вимоги викладача; чуйність до власної гідності – вміння блокувати прояв аморальних дій і вчинків; здатність до особистісного самовияву – вміння розкрити власний морально-етичний потенціал в практичній діяльності.

Морально-етичний аспект має бути визначальним у системі професійної підготовки майбутніх педагогів, що окреслює вектор освітнього процесу на розвиток морально-етичної цілеспрямованості, моральних принципів та ідеалів, активної моральної позиції, які слугують базою професійно-моральної свідомості особистості.

Морально-етичний потенціал продуктивно впливає на результати професійної підготовки майбутніх педагогів, коли студент виступає в процесі її організації й реалізації як цілісний суб'єкт. Розвиток цього складного особистісного утворення буде ефективним, якщо професійна підготовка реалізується на основі діяльнісного підходу до її організації. Цей підхід передбачає програму дій, спрямованих на формування моральної вихованості; опанування основами професійної етики та вміннями використовувати морально-етичні знання в контексті педагогічного професіоналізму; розвиток морально-етичного світогляду; педагогічної техніки; формування здатності до самооцінки й аналізу власних морально-етичних знань і поведінки відповідно до вимог педагогічної діяльності.

Розвиток і збагачення морально-етичного потенціалу майбутніх педагогів зумовлюється внесенням до змісту професійної підготовки проблем і дискусійних питань морально-етичного ґатунку. Відпрацювання на заняттях умінь контактувати, виявляти чуйність, сприймати іншого, опанування студентами прийомами особистісного контакту, принципами гуманного спілкування й взаємодії в системі «викладач – студенти» – усе це потребує цілеспрямованої, систематичної роботи, що уможливується за допомогою активних форм і методів навчання. При цьому важливо не допустити вилучення з освітнього процесу моральних норм, етичних принципів, духовності та взаємоповаги один до одного [В.П. Андрущенко, 2007].

Професійна підготовка, з-поміж інших важливих завдань, покликана створювати умови для того, щоб студенти опановували знаннями та вміннями урахувати в педагогічній діяльності морально-етичний та морально-психологічний виміри, з опорою на власну моральну безперечність, моральний авторитет, стиль роботи зі створення морально-психологічного клімату в освітньому процесі. Однією з причин труднощів практики морального виховання студентів є недостатня підготовка викладачів вищої школи до цього процесу. Поняття «морального обов'язку», «людської гідності та честі» має бути основою професійної підготовки майбутніх педагогів. З позиції психології сутність педагогічної діяльності викладача є організація «подієвої суспільності» зі студентами, допомоги їм у виробленні морально-етичної позиції суб'єкта власної життєдіяльності [С.В. Сапожников, 2023].

Зміст професійної підготовки має охоплювати педагогічну етику, яка розкриває теоретичні основи і роль в успішності професійних дій таких якостей, як: відповідальність, доброзичливість, чуйність, повага до всіх учасників освітнього процесу, готовність прийти на допомогу кожному, хто її потребує. Засвоєння основ професійної етики впливає на формування морально-етичної свідомості майбутніх педагогів, підґрунтям якої є моральні норми, оцінки та самооцінки, моральний контроль, увага до моральних норм і вимог суспільного життя й уміння прищеплювати ці норми іншим людям [«Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності», 2000].

Продуктивність професійної підготовки зумовлена тим, наскільки викладач оперує морально-етичними знаннями і вміннями діяти за загальним планом, у загальному темпі, згідно з вимогами і правилами педагогічної етики, наскільки він є дисциплінованим і відповідальним у виконанні педагогічних функцій. При цьому важливим є наскільки сформована в майбутніх педагогів регулятивна функція морально-етичних знань. Ця регулятивна функ-

ція виявляється у різних сферах людських стосунків. Навчальні дисципліни, на жаль, не формують регуляційної функції знань в морально-етичній сфері. Знання виконують дві функції: «матеріалу», який піддається мисленнєвій переробці з метою поєднання нових знань, і «регулятора» мисленнєвих дій [М.М. Kennedy, 2016].

Задля закріплення регуляторної функції важливо акцентувати увагу на опануванні майбутніми педагогами такими вміннями: аналізувати морально-етичні ситуації, виявляти внутрішні залежності й зв'язки; уміння розмірковувати, обґрунтовувати, прогнозувати наслідки, інтегрувати й синтезувати інформацію; виявляти чуйність, оригінальність. З метою закріплення регуляторної функції морально-етичного знання в основу освітнього процесу доцільно покласти задачний підхід. Механізмом реалізації цього підходу є педагогічна задача, яка моделює ситуацію реальної педагогічної дійсності. У процесі пошуку виходу з цієї ситуації студенти набувають морально-етичний досвід, який є важливою ланкою педагогічного професіоналізму [М.М. Кондрашов, 2019].

У педагогічній діяльності серед форм організації професійної підготовки пріоритет надаємо активним формам і методам формування професійно-моральної спрямованості. Для студентів було організовано практикум «Секрети педагогічної етики». На його заняттях ми використовували дискусії на теми: «Що обумовлює успіх у роботі вчителя?»; «Культура педагогічного спілкування – в чому її прояв?»; «Важливість і вимогливість – чи сумісні ці якості в особистості вчителя?»; бесіди на теми: «Учитель і сучасна мораль»; «Ваше бачення морального обличчя сучасного вчителя»; диспути на теми: «Якими моральними якостями має опанувати вчитель?»; «Успішним вчителем народжуються чи стають?». Студентам було запропоновано підготувати презентації на тему: «Педагогічна техніка і її роль у формуванні етичної поведінки особистості». На завершальному занятті у формі конференції студенти презентували повідомлення з проблеми «Учитель і сучасна мораль». Студенти залучалися до різних видів діяльності (ігрової, проектної, тренінгової та ін.). Серед технологій використовувалися технології особистісно орієнтованого навчання, технологія співпраці, технології розвитку креативності (scamper), суть якої Б. Еберле трактував як модифікацію принципів інтеграції відповідей на питання до сформульованої задачі. Дослідник відмічав, що ці технології передбачають такі модифікації: Substitute – змінити що-небудь, наприклад, компоненти, матеріали, людей; Combine – комбінувати, наприклад, з іншими функціями, приладами; Adapt – додати що-небудь, наприклад, нові елементи, функції; Modify – модифікувати, наприклад, змінити розмір, форму, колір чи інший атрибут; Put – використовувати для чогось іншого, у іншій сфері; Eliminate – скоротити частини, спростити до головного; Reverse – поміняти місцями, перевернути, знайти використання в іншому [В. Eberle, 2008]. Використання різноманітних технологій «стимулюють у майбутніх педагогів довіру, взаємоповагу і педагогічну підтримку, відмову від авторитаризму в педагогічному процесі, віру у фізичні та духовні сили студента, підтримують його намагання в самоутвердженні [М.М. Кондрашов, 2019, с. 360].

Більш ефективними є технології морально-етичного виховання, у яких зацентровано на гуманних стосунках учасників освітнього процесу, розвитку моральних поглядів і етичних вчинків, збагаченні морально-етичного потенціалу особистості.

Після завершення апробації практикум «Секрети педагогічної етики» студентам було запропоновано відповісти на запитання: «Яких умінь, навичок, якостей особистості майбутнього педагога ви набули або / чи які вдосконалили?». Так, студенти першого курсу відзначили, що активні форми, методи, різні технології стимулюють розвиток «терпіння, витримки, уваги до аудиторії», «уміння спілкуватися», «чуйність і справедливості», «уміння уважно й доброзичливо ставитися до інших». Відповіді студентів других і третіх курсів були більш професійно зорієнтовані: «ці форми роботи і технології формують стриманість, педагогічний такт», «допомагають бути більш справедливими, об'єктивними, розуміти психіку людини», «розвивають психічну вимогливість та самовладання». Це підтвердило нашу думку про те, що морально-етичний потенціал майбутніх педагогів збагачується за допомогою раціональної організації професійної підготовки та впливає на її продуктивність.

Висновки. Морально-етичний потенціал як інструментальний особистісний резерв особистості є важливим ресурсом продуктивності професійної підготовки майбутніх педагогів в умовах університетської освіти. Він слугує ефективним засобом виконання професій-

них функцій, виявлення морально-етичної позиції, гуманності, етичних дій і вчинків, педагогічного такту й професійно-педагогічної етики. Формулювання мети і завдань морально-професійної спрямованості; власна ціннісна-смилова інтерпретація навчальної інформації, варіювання змістових елементів програмного матеріалу; використання особистісного потенціалу для активізації морально-етичної позиції в навчальній роботі – слугує основою продуктивності професійної підготовки.

Перспектива подальших розвідок безпосередньо полягає в розробленості таких аспектів проблеми: оновлення методики використання морально-етичного потенціалу студентів у забезпеченні успішності навчання; теоретичне обґрунтування різних видів технологій у його розвитку, форм і системи оцінювання й контролю рівнів сформованості цього складного особистісного утворення як важливого ресурсу позитивної динаміки рівня професіоналізму майбутніх педагогів.

Список використаної літератури

Андрущенко, В.П. (2007). Духовна сутність освіти України. *Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис*, 1, 5–10.

Балл, Г.О. (2007). *Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах)*. Рівне : Видавець Олег Зень.

Бех, І.Д. (2018). *Особистість на шляху до духовних цінностей*. Київ-Чернівці : «Букрек».

Кондрашов, М.М. (2019). Діалогічний підхід до навчання як засіб якісної підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. *Науковий вісник Львівської академії. Серія: Педагогічні науки*, 5, 357–362. doi: 10.33251/2522-1477-2019-5-357-362

Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності. *Інформаційний збірник Міністерства освіти України*. 2000. № 22.

Лаврентьєва, О.О. (2019). Теорія і методика професійного становлення конкурентоздатного фахівця в системі дуальної підготовки. *Фізико-математична освіта*, 2 (20), 2, 29–35. Відновлено з https://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/journals/2019-v2-20-2/2019_2-20-2_Lavrentieva_FMO.pdf

Рибалка, В.В. (2006). *Теорії особистості у вітчизняній психології*. Київ : ІПППО АПН України.

Сапожников, С.В. (2023). Духовно-моральний розвиток учнівської молоді в реаліях сьогодення. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2 (26), 149–159. doi: 10.32342/2522-4115-2023-2-26-15

Clement, M.C. (2018). *What successful teachers do: a doze in things to ensure student learning*. Washington, DC : Rowman & Littlefield Publ.

Eberle, B. (2008). *Scamper: creative games and activities for imagination development*. New York : Routledge.

Kennedy, M.M. (2016). How does professional development improve teaching? *The Review of Educational Research*, 86 (4), 945–980. doi: 10.3102/0034654315626800

Kondrashov, N.N., Kondrashova, K.G., Chuvasov, M.O., Volkova, N.V., Slyusarenko, N.V. (2021). Technologization of preventive activities in the system of preparing future teachers. *Revista de Investigacion Apuntes Universitarios*, 11 (4), 183–202. doi: au.v11i4.766

References

Andrushchenko, V. *Dukhovna sutnist osvity Ukrainy* [The spiritual essence of Ukrainian education]. *Higher Education of Ukraine: Theoretical and scientific-methodical journal*, 2007, no. 1, pp. 5–10. (In Ukrainian).

Ball, H.O. (2007). *Oriientyry suchasnoho humanizmu (v suspilnii, osvutnii, psykholohichnii sferakh)* [Landmarks of modern humanism (in social, educational, psychological spheres)]. Rivne, Oleg Zen Publ., 172 p. (In Ukrainian).

Bekh, I.D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosteï* [Personality on the path to spiritual values]. Kyiv-Chernivtsi, "Bukrek" Publ., 320 p.

Clement, M.C. (2018). *What successful teachers do: a doze in things to ensure student learning*. Washington, DC, Rowman & Littlefield Publ., 188 p.

Eberle, B. (2008). *Scamper: creative games and activities for imagination development*. New York, Routledge Publ., 96 p.

Kennedy, M.M. How does professional development improve teaching? *The Review of Educational Research*, 2016, vol. 86, issue 4, pp. 945–980. doi: 10.3102/0034654315626800

Kondrashov, N. Dialogical approach to learning as a means of qualitative preparation of future specialists for professional activity. *Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences*, 2019, no. 5, pp. 357–362. doi: 10.33251/2522-1477-2019-5-357-362 (In Ukrainian).

Kondrashov, N.N., Kondrashova, K.G., Chuvasov, M.O., Volkova, N.V., Slyusarenko, N.V. Technologization of preventive activities in the system of preparing future teachers. *Revista de Investigacion Apuntes Universitarios*, 2021, Vol. 11 (4), pp. 183–202. doi: au.v11i4.766

Kontseptsiia hromadianskoho vykhovannia osobystosti v umovakh rozvytku ukrainskoi derzhavnosti [The concept of civic nurture of the personality in the conditions of the development of Ukrainian statehood]. (2020). Available at: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302> (Accessed 03 March 2024). (In Ukrainian).

Lavrentieva, O. Theory and methods of the competitive specialist's professional formation within the dual system of preparation. *Physical and Mathematical Education*, 2019, issue 2(20), part 2, pp. 29–35. Available at: https://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/journals/2019-v2-20-2/2019_2-20-2_Lavrentieva_FMO.pdf (Accessed 03 March 2024). (In Ukrainian).

Rybalka, V.V. (2006). *Teorii osobystosti u vitchyzniani psycholohii* [Theories of personality in domestic psychology]. Kyiv, IPEEA APN of Ukraine Publ., 530 p. (In Ukrainian).

Sapozhnykov, S.V. Spiritual and moral development of student youth in today's realities. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2023, no. 2(26), pp. 149–159. doi: 10.32342/2522-4115-2023-2-26-15

THE MORAL AND ETHICAL POTENTIAL OF A FUTURE TEACHER'S PERSONALITY – THE FOUNDATION FOR THE PRODUCTIVITY OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

Krasiuk Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Fine Arts, Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih.

E-mail: polina2001irina@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-6718-739X

DOI: 10.32342/2522-4115-2024-1-27-5

Keywords: *professional training, future teachers, moral and ethical potential, personal resource, technologies, formation of moral and ethical potential, pedagogical terms.*

The article examines the resource capacity of future teachers' moral and ethical potential as a guarantee of the productivity of their training for creative professional activity.

The article aims to substantiate the moral and ethical potential of an individual's personality as a personal resource to ensure the productivity of future teachers' professional training for pedagogical activities and the ways of its formation in the conditions of university education.

The study operated **methods** of analysis, generalisation, and specification of theoretical positions and the results of empirical research on forming the moral and ethical potential of future teachers in university education conditions.

The essence, content, structure, and main characteristics of this complex phenomenon have been clarified and specified. The moral and ethical potential of a personality is defined as an integrated personal creation that organically combines professional moral and ethical views, the professional orientation of mental processes towards interaction and communication, pedagogical optimism and democracy, moral efforts, and actions aimed at improving the moral and ethical sphere of the future teacher and ensuring positive results in the professional branch.

It has been established that these indicators of the moral and ethical potential of a personality positively affect the productivity of future teachers' professional training if they achieve their goals in the process of developing moral and ethical qualities and professional improvement. This potential has a complex structure, encompassing interconnected components, including motivational one – a positive attitude towards people and moral norms regulating their behaviour in life and activity; moral-orientational one – knowledge of moral norms and ethics of behaviour concerning the rules accepted in society, requirements for the personality of a professional, and their actions and deeds; ethical-operational one – mastering

moral and ethical experience in the professional and pedagogical sphere of activity; volitional one – self-control, management of one’s behaviour concerning adherence to moral and ethical norms in the course of pedagogical activity; control-evaluative component – self-assessment of one’s actions in transmitting moral and ethical norms, behaviour, and during the resolution of pedagogical problems.

The practical course “Secrets of Pedagogical Ethics” has been developed and tested, aimed at forming these components of the future teachers’ moral and ethical potential. The effectiveness of active forms and methods of forming the professional-moral orientation of future teachers has been confirmed, including discussions, ethical conversations, debates, and presentations, as well as technologies of personality-oriented learning, cooperation technologies, and creativity development (SCAMPER).

*Based on the research results, it is **concluded** that moral and ethical potential serves as an effective means of performing professional functions, demonstrating moral and ethical positions, humanity, ethical actions and deeds, pedagogical tact, and professional pedagogical ethics of a teacher. Its formation should be considered as a core task of professional pedagogical training.*

Prospects for further research are seen directly in the development of the following aspects of the problem: updating the techniques for using the moral and ethical potential of students in ensuring the success of their professional training; theoretical substantiation of various types of technologies in the development of the moral and ethical potential of future teachers, forms, and systems for assessing and controlling the formation of this complex personal creation as an important resource for the positive dynamics of their professionalism level.

Одержано 29.01.2024.